

Integrarea principiilor justiției sociale în politica de dezvoltare urbană din Republica Moldova

Integration of the social justice principles into the urban development policy of the Republic of Moldova

CZU 316.34:711.4(478)

Elena VACULOVSKI,
doctor în economie, conferențiar universitar,
Academia de Administrație Publică

SUMMARY

From the social perspective, cities are places where demographic challenges, social inclusion and cohesion, integration of immigrants, unemployment, education, poverty, multiculturalism challenges, etc. are strongly felt. In a modern society, with limited access to the resources, like Republic of Moldova, social inequality is one of the factors that underlie various forms of poverty and social exclusion.

The promotion of effective urban development policy in Moldova is greeted by the European Commission's recommendations concerning the active inclusion policies that will enable the fighting against both spatial segregation and social exclusion.

Keywords: social inequality, smart growth, sustainable growth, inclusive growth.

REZUMAT

Din punct de vedere social, orașele sunt locuri unde provocările demografice, incluziunea și coeziunea socială, integrarea imigranților, șomajul, educația, sărăcia, provocările multiculturalității etc. sunt puternic resimțite. Într-o societate modernă, cu acces limitat la resurse, precum Republica Moldova, inegalitatea socială este unul dintre factorii care stau la baza diferitelor forme de sărăcie și excluziune socială.

Promovarea unei politici eficiente de dezvoltare urbană în Republica Moldova este susținută de recomandările Comisiei Europene privind politicile de incluziune activă care vor permite combaterea atât a segregării spațiale, cât și a excluziunii sociale.

Cuvinte-cheie: inegalitate socială, creștere inteligentă, creștere durabilă, creștere incluzivă etc.

În prezent orașele devin locurile care impun cele mai multe provocări și oferă cele mai bune oportunități pentru ziua de azi, precum și pentru viitor. În Strategia „Europa 2020” se menționează că Uniunea Europeană se confruntă cu o serie de provocări majore

de natură economică, precum ar fi recesiunea financiar-economică, globalizarea etc., sau legate de probleme sociale, precum ar fi șomajul, integrarea socială, structura demografică, inechitatea sau cele legate de mediu - schimbările climatice, conservarea resurselor

naturale. De asemenea, în document se afirmă că, „ieșirea din criză trebuie să marcheze intrarea într-o nouă economie. Pentru ca generația noastră și cele viitoare să continue să se bucure de o calitate înaltă a unei vieți sănătoase, sprijinite de modelele sociale europene, trebuie să acționăm acum. Ceea ce ne trebuie este o strategie care să transforme Uniunea Europeană într-o economie inteligentă, durabilă și incluzivă care să ofere oportunități de angajare, productivitate și coeziune socială la niveluri înalte”. [3]

Pentru a realiza acest lucru, Strategia „Europa 2020” fixează 3 priorități de întărire reciprocă:

- creștere inteligentă, care să dezvolte o economie bazată pe cunoștințe și inovație;
- creștere durabilă, care să promoveze o economie mai verde, mai competitivă și care să gestioneze resursele într-un mod mai eficient;
- creștere incluzivă care să stimuleze o economie cu un potențial înalt de angajare, care să asigure coeziunea teritorială și socială. [3]

Din perspectivă socială, orașele – care concentrează majoritatea populației europene - sunt locurile în care provocările demografice, incluziunea și coeziunea socială, integrarea imigranților, șomajul, educația, sărăcia, provocările multiculturalității etc. sunt resimțite intens.

Într-o societate modernă, cu acces limitat la resurse, precum este și Republica Moldova, inegalitatea socială este unul dintre factorii care stau la baza diverselor forme ale sărăciei și excluziunii sociale, deoarece ea face ca o parte din populație să dispună de resurse insuficiente supraviețuirii. Astfel, inegalitatea socială are o legătură strânsă și cu dezvoltarea umană. Generând fenomenul de sărăcie, inegalitatea socială are un impact negativ asupra dezvoltării umane a unei societăți, or dezvoltarea umană nu poate avea loc doar pentru un anumit grup restrâns al populației. Dezvoltarea umană este o dezvoltare a oamenilor, pentru oameni și prin oameni.

Inegalitatea socială reprezintă o

caracteristică firească a vieții sociale, ea fiind determinată de structura socială existentă care divizează societatea în diverse grupuri sociale definite în funcție de mai multe criterii. Structura socială se constituie în rezultatul procesului de stratificare la baza căruia se află diferențele naturale și sociale care apar între membrii societății. În mare măsură, stratificarea socială trebuie să se bazeze pe principiile justiției sociale acceptate în societate (de exemplu, meritocrația). Doar în cazul dat ea va asigura un climat sănătos al relațiilor sociale dintre membrii societății și, prin urmare, un echilibru social în societate. O societate, practic, nu poate exista dacă inegalitățile nu sunt acceptate de majoritatea populației.

Totodată, diferențele naturale condiționate de particularități fiziologice și psihologice, precum și cele sociale, determinate de nivelul de instruire, diviziunea muncii, stilul de viață, rolurile sociale etc. pot conduce la apariția diverselor inegalități care nu pot fi nici acceptabile, nici echitabile. Plasând unii membri ai societății într-o poziție mai avantajată față de alții în ierarhia socială, ele pot genera stări de discriminare, frustrare sau inechitate în ceea ce privește accesul la bunuri și servicii sau poziția pe care membrii societății o ocupă în ierarhia socială. Cei puternici se impun în fața celor slabi, cei inteligenți sunt în avantaj față de cei mai puțin inteligenți. O femeie frumoasă întotdeauna are superioritate față de celelalte. O astfel de situație afectează relațiile sociale dintr-o societate și poate avea repercusiuni negative asupra perspectivelor de dezvoltare.

Diferențele dintre oameni conduc la stratificarea societății care, în mod implicit, generează și inegalități. Toate sectoarele vieții social-umane sunt stratificate în rezultatul diferențelor privind sursa de venit, apartenența religioasă, distribuția puterii politice, paternul consumului etc. Stratificarea socială divizează oamenii în mai multe grupuri sociale sau clase. Indiferent de ordinea socială și economică existentă, la nivel general, societatea este compusă din trei clase: o clasă a

oamenilor avuți (elita), una a oamenilor săraci și una intermediară între cele două extreme (clasa de mijloc), aceasta fiind cea care, prin moderația sa, asigură stabilitatea politică și socială. Diferențele în continuă creștere dintre celelalte două clase constituie un pericol la adresa stabilității societății respective.

Inegalitatea socială determină accesul diferit al indivizilor la resurse, poziții și influențe sociale, iar gradul de dezvoltare a societății se răsfrânge în mod direct asupra formelor de manifestare a inegalităților sociale. Astfel, societățile moderne au dezvoltat forme mult mai complexe și mai diversificate de inegalitate decât societățile din trecut. Cu toate acestea, trei dintre ele sunt cele mai importante. Este vorba despre inegalitatea materială, economică, determinată de avere sau de veniturile obținute de către indivizi, care se reflectă apoi în nivelul consumului, stilul de viață, condițiile de locuire etc., inegalitatea socială care ține de poziția socială, prestigiu sau statutul social și, nu în ultimul rând, inegalitatea politică, adică capacitatea diferențiată de a influența deciziile care se iau la nivelul societății. Fără a minimaliza importanța celorlalte două forme de inegalitate, inegalitatea materială este cea mai importantă pentru societățile aflate într-o transformare rapidă, precum este Republica Moldova.

Inegalitatea materială sau economică presupune diferențierea oamenilor sau a grupurilor de persoane în funcție de nivelul veniturilor sau al averii acumulate, precum și în funcție de nivelul consumului sau al structurii consumului. Anume nivelul venitului le permite oamenilor un acces diferențiat la diverse bunuri și servicii care le asigură un nivel diferit al calității vieții. Inegalitatea poate apărea chiar și în situația percepțiilor diferite ale utilității de către membrii societății față de aceleași bunuri și servicii (în mod special, față de bunurile publice).

Inegalitatea economică poate genera și alte tipuri de inegalități, precum inegalitatea în accesul la o educație de calitate, sau la servicii de sănătate, inegalitatea în accesul la utilitățile

publice, la un mediu ambiant de calitate sau la condiții de locuire calitative etc. Se observă că persoanele cu venituri mai mari au acces la servicii de sănătate mai calitative, se bucură de condiții de trai mai bune, iar copiii lor învață la școli și universități mai prestigioase care le asigură și un viitor profesional mai strălucit. În general, există o interdependență destul de strânsă între diversele tipuri de inegalitate economică, socială și politică.

Inegalitatea economică este influențată, în mare măsură, și de domeniul de activitate în care sunt antrenați oamenii. Este și firesc acest fapt. Or, orice societate trebuie să răsplătească în mod adecvat și, prin urmare, în mod diferențiat, acele ocupații care presupun un grad mai ridicat de calificare comparativ cu cele care nu solicită așa ceva. Totodată, în procesul de ierarhizare a importanței sociale a anumitor meserii și profesii pot apărea efecte negative dacă ierarhiile nu sunt corecte. Astfel, la moment, Republica Moldova se confruntă cu un exod al medicilor, profesie care necesită investiții enorme în capitalul uman, din cauza unei remunerări neadecvate.

Cu toate că inegalitatea socială este obiectul de studiu al mai multor domenii de cercetare, problema măsurării sale rămâne, deocamdată, nerezolvată din cauza caracterului subiectiv al percepției inegalității. Problema măsurării inegalității sociale devine și mai complicată în situația în care ea trebuie să fie apreciată în concordanță cu normele justiției sociale existente în societate.

Cu toate acestea, în prezent sunt elaborate mai multe metode de măsurare a inegalității economice care sunt utilizate cu succes în diverse studii ale calității vieții, ale sărăciei precum și în comparații internaționale.

Cel mai răspândit indicator utilizat în măsurarea inegalității economice, în mod special a inegalității distribuirii veniturilor și a consumului între membrii societății, este coeficientul Gini. Acesta măsoară gradul de inegalitate în unități procentuale, unde 0 (0%) reprezintă egalitatea perfectă (avuția societății este distribuită în mod proporțional între membrii acesteia și fiecare individ are

exact același venit), iar 1 (100%) reprezintă inegalitatea perfectă (un singur individ deține toată averea societății, iar restul nu deține nimic). O societate relativ egalitară, cum ar fi Suedia, tinde spre un indice Gini de aproximativ 24%, în timp ce în societățile puternic inegale acesta poate ajunge și la 65%, de exemplu, în Africa de Sud. În Republica Moldova pentru anul 2014 coeficientul Gini este estimat la nivelul de 32% [4].

Un alt indicator al inegalității, este raportul dintre veniturile quintilei superioare de venit (20% din persoanele cele mai bogate) și veniturile quintilei inferioare de venit (20% din persoanele cele mai sărace). Acest raport ne arată de câte ori mai mult câștigă cincimea cea mai bogată din societate față de cea mai săracă cincime a populației. În medie, în Uniunea Europeană cei mai bogați 20% din populație câștigă de 5 ori mai mult decât cei mai săraci 20%. În Republica Moldova valoarea acestui indicator este de circa 5,3 pentru anul 2014. [4]

Atât inegalitatea economică cât și alte tipuri de inegalitate socială necesită investigații mult mai aprofundate, în special, referitor la cauzele și posibilele metode de atenuare a acesteia. Cercetările privind inegalitatea socială trebuie să indice, printre altele, metodele și instrumentele cele mai oportune pentru atenuarea ei prin politicile de redistribuire și promovarea dezvoltării economice și a mobilității sociale. Aceste măsuri ale politicii de redistribuire sunt orientate, de regulă, spre diminuarea numărului săracilor, spre incluziunea socială a persoanelor social-vulnerabile, spre integrarea șomerilor pe piața muncii etc. În mod evident, asemenea instrumente trebuie aplicate foarte atent, astfel încât acestea să nu afecteze mecanismul motivațional din economie și să nu genereze situații de nedreptate socială sau „parazitism social”. Deși reducerea numărului de persoane sărace ar reduce, într-o anumită măsură, din inegalitatea socială, măsura de politică publică orientată spre acest obiectiv nu este durabilă, ea nu stabilește pentru cât timp veniturile acestor persoane ar rămâne

deasupra pragului de sărăcie dacă nu sunt luate alte măsuri, mult mai convingătoare, însoțite atât de atenuarea diverselor forme de discriminare cât și de incluziune socială pentru aceste persoane.

Inegalitatea economică excesivă și necontrolată afectează nu numai echilibrul social, dar și dezvoltarea economică. Teoriile economice moderne susțin ideea conform căreia inegalitatea în funcție de venituri are un impact negativ și asupra dezvoltării economice provocând un eșec al pieței care conduce în mod inevitabil la declanșarea dezechilibrelor economice dintre cerere și ofertă, respectiv, dintre producție și consum. Mai mult, inegalitatea este strâns corelată cu o serie de indicatori sociali, cum ar fi starea generală de sănătate, nivelul de educație, bunăstarea copiilor etc. care se răsfrânge negativ asupra capitalului uman. S-a demonstrat că inegalitatea conduce la formarea unui cerc vicios care împiedică nu numai reducerea sărăciei, dar și dezvoltarea. [2]

Inegalitățile sociale provoacă în mare măsură o situație de inechitate socială. Totodată, trebuie menționat că nu toate formele inegalității conduc la inechitate. Sunt situații în care inegalitatea, din contră, poate servi drept un stimul pentru creșterea economică sau a productivității. Inegalitatea asigură acel mediu concurențial, extrem de important, pentru funcționarea normală a mecanismului economiei de piață.

Între inegalitate socială și justiție socială există o legătură puternică. Realizarea unui model de justiție socială, deseori, presupune un proces de redistribuire a beneficiilor și obligațiilor în cadrul unei comunități de oameni, astfel încât aceasta să coreleze atât cu principiile de libertate, cât și cu cel de respectare a drepturilor omului. [4]

Orice societate își determină propria tipologie a inegalităților, precum și sursele care conduc la inegalitate, ele fiind determinate, în mare măsură, de factori economici, sociali și culturali. Există doi factori care alimentează procesele de stratificare și

formează inegalitățile economice în societate: caracteristicile individuale, fiziologice și psihologice ale membrilor societății (sexul, vârsta, starea familială, preferințele individuale, abilitățile profesionale, nivelul de instruire, personalitatea), iar, pe de altă parte, mecanismul de repartitie a produsului global creat de către societate. În același context, pot fi menționate și formele de discriminare directă care persistă în societate și asigură un acces inegal la resurse pentru anumite grupuri ale populației.

Pentru Republica Moldova, stat tânăr, aflat în plin proces de constituire a unei economii independente, bazate pe principiile economiei de piață, procesele de formare a noii structuri sociale și, respectiv, a noilor inegalități decurge destul de dinamic. În contextul în care provocările urbane sunt din ce în ce mai complicate și unde resursele, atât publice cât și private, sunt în scădere, unde este necesar să realizezi tot mai mult cu resurse puține, este de dorit ca efortul să se concentreze în direcția obținerii sau valorificării fiecărui input venit de la actorii publici sau privați.

În baza ideilor menționate, pentru

ca Republica Moldova să promoveze o politică de dezvoltare urbană eficientă, sunt binevenite recomandările Comisiei Europene referitor la politicile active de incluziune. Aceste politici trebuie să faciliteze integrarea în muncă a celor care pot munci și să furnizeze celor care nu pot munci resurse suficiente pentru a trăi cu demnitate, alături de suportul pentru participare socială, prin combinarea susținerii adecvate a venitului, a piețelor de muncă incluzive și a accesului la servicii de calitate. Implementarea acestor obiective, împreună cu un set de măsuri interconectate – de exemplu, pentru integrarea persoanelor cu dizabilități, vor asigura egalități de șanse în educație, în formarea profesională orientată spre cerere, incluziune, asigurarea disponibilității și accesibilității serviciilor, alte măsuri economice și de mediu, precum îmbunătățirea fizică a mediului construit. Acestea sunt acțiunile-cheie pentru stimularea unei mai mari incluziuni sociale și coeziuni sociale care va permite combaterea atât a segregării spațiale cât și a marginalizării sociale.

BIBLIOGRAFIE

1. HALL, Peter, Orașele de mâine, Ed. ALL, București, 2008.
2. JOSEPH E. Stiglitz, The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future, McGraw-Hill, 2013.
3. http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_ro.htm
4. <http://mec.gov.md/ro/documents-terms/situatia-macroeconomica-note-informative-privind-evolutia-social-economica>, Evoluția social - economică a Republicii Moldova.

Prezentat: 7 aprilie 2017.

E-mail: elenavaculovsky@yahoo.com